

УДК 347.2

В. Є. Макода

### ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СПОРТИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

**Постанова проблеми.** Сьогодні спорт – це явище, яке пов’язують не тільки з можливістю мати здоровий організм, який зможе надати людині широкі можливості в житті, зокрема досягнення звершень у спорті чи бізнесі, спорт у різних його видах сьогодні приносить великі фінансові прибутки. Не секрет, що в наш час багато видатних спортсменів отримують великі прибутки не тільки за досягнення у спорті, а завдяки участі в рекламних компаніях та інших заходах, у тому числі у використанні об’єктів інтелектуальної власності (далі – ІВ), які їм належать. Варто зазначити, що у сфері спорту ІВ останнім часом набуває великого значення, оскільки з розвитком різних видів спорту конкуренція між власниками спортивних клубів і самими спортсменами для досягнення бажаних для них результатів змушує створювати нові об’єкти інтелектуальної власності й широко застосовувати їх у практиці, отримуючи не тільки визнання серед широкого кола осіб, а й великі прибутки від їх комерціалізації. Із цього приводу не можна не погодитися з думкою Н.В. Кашапова, який у дисертаційній роботі, зокрема, зазначив, що «роль результатів інтелектуальної діяльності у сфері спорту, в тому числі у відповідних його видах, стає все більш визначальною, мало того, спостерігається тенденція до її посилення» [1, с. 2]. Якщо сьогодні говорити про рівень комерціалізації об’єктів ІВ в Україні, які використовуються у сфері спорту, то насамперед треба зазначити, що він не має такого високого статусу, як, наприклад, в Англії чи Німеччині, зокрема у сфері розвитку футболу, де укладаються не тільки договори купівлі-продажу видатних футболістів, за яких платять сотні мільйонів доларів США, а й багато ліцензійних договорів на використання об’єктів інтелектуальної власності з їх власниками. Водночас в Україні значне місце посідає недобросовісна конкуренція, внаслідок якої порушуються права ІВ суб’єктів, які їм належать у сфері спорту. При цьому порушуються права не тільки суб’єктів спортивного права, які є авторами об’єктів ІВ, а й усіх фізичних і юридичних осіб, які мають майнові права на використання таких об’єктів на підставі укладених ними ліцензійних договорів з їх авторами, які при цьому зазнають значних матеріальних збитків. Це особливо актуально сьогодні, коли є розвинута мережа Інтернет, завдяки якій, з одного боку, є можливість продавати та купувати різні товари, в тому числі ті, що є об’єктами права інтелектуальної власності, а з іншого – дуже легко можна порушувати права власників ІВ, практично не нести за ці порушення відповідальності насамперед завдяки недосконалому національному законодавству у сфері інтелектуальної власності.

Варто зазначити, що, згідно з ч. 2 ст. 11 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України, підставами виникнення цивільних прав та обов’язків, зокрема, є договори й інші правочини, в тому числі створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Можна погодитися з думкою Т.В. Боднар, що не всі з указаних у ст. 11 ЦК України підстав виникнення цивільних прав та обов'язків мають безпосередній стосунок до договірних зобов'язальних правовідносин. Одні з них стосуються інтелектуальної, творчої діяльності, інші є підставами виникнення позадоговірних зобов'язань [2, с. 127].

Заслуговує на увагу думка Є.О. Харитонова й О.І. Харитонової, що акти створення результатів інтелектуальної, творчої діяльності, згідно з концепцією ЦК України, не є правочинами. Це випливає із системного аналізу положень ч. 2 ст. 11 ЦК України, у якій створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності (п. 2 ч. 2 ст. 11) розглядається як підстава виникнення цивільних прав та обов'язків, відмінна від договорів та інших правочинів, названих у п. 1 ст. 2 цієї ж статті Кодексу [3, с. 213]. Отже, можна зробити висновок, що цивільно-правові відносини, які виникають у сфері права інтелектуальної власності, в тому числі ті, що виникають у сфері спорту, потребують удосконалення й подальшого дослідження.

Сьогодні серед науковців є різні думки з приводу того, чи є веб-скріншот належним документом і допустимим доказом у суді в разі виникнення спору, зокрема порушення прав через мережу Інтернет у сфері інтелектуальної власності, які використовуються у спорті. Варто зазначити, що в Україні існують певні проблеми з посвідченням порушень у мережі Інтернет.

У ст. 75 Закону України «Про нотаріат» існує норма, яка надає право нотаріусам і посадовим особам органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, засвідчувати вірність копій документів, виданих підприємствами, установами й організаціями [4].

Сьогодні в Україні нотаріуси відмовляють у здійсненні (посвідченні) протоколу огляду веб-сторінки, оскільки вчинення нотаріусами такої нотаріальної дії в Законі України «Про нотаріат» і в положеннях, які зазначені в Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, який затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5, не передбачено.

Уважаємо за доцільне погодитися з думкою Т.В. Рамазанової та К.О. Зерова, що роздруковку веб-сторінки не можна ототожнювати з таким документом, «оскільки подібні документи повинні містити найменування суб'єкта господарювання, дату, підпис уповноваженої особи, а в деяких випадках і печатку. Крім того, веб-сторінка не завжди містить посилання на суб'єкт, який використовує інтернет-сайт» [5, с. 25; 6, с. 4]. На наш погляд, найбільш незахищеними в такій ситуації є суб'єкти саме спортивних правовідносин, оскільки, як підкреслює В.Ю. Каменкова, є можливість безперешкодно фіксувати й потім використовувати результати інтелектуальної діяльності в різних видах спорту ще до моменту подання цих результатів на офіційних спортивних заходах. У зв'язку з цим особливо актуальним сьогодні є дослідження проблем цивільно-правового регулювання інтелектуальної власності у спортивній галузі, створення й удосконалення національного законодавства, яке регулює правовідносини, що виникають у процесі творчої інтелектуальної діяльності у спорті.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** В Україні натепер не існує системно викладеної та належної законодавчої бази, що забезпечує й регламентує всі

напрями фізичної культури і спорту як галузі, яка не тільки теоретично, а й практично в юридичному полі захищає права інтелектуальної власності у спортивному середовищі. Проблеми правового регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту досліджували російські вчені: С.В. Алексєєв (засновник спортивного та олімпійського права), В.П. Васькевич, Р.Г. Гостєв, С.І. Гуськов, Н.В. Кашапов, М.А. Маргуліс, І.В. Місурін, В.І. Столяров, Н.В. Уловістова, О.А. Шевченко й інші. Серед білоруських учених, які займалися теоретичними та практичними дослідженнями у спорті, – В.С. Каменков, В.Ю. Каменкова, Ю.М. Шарейко та інші. До зарубіжних відомих дослідників, які займалися дослідженнями у сфері спорту, зокрема, можна зарахувати таких як S. Hladczuk, J. Hladczuk, C. Slater, A. Epstein, M.K. Ozanian, S. Hagan, P.J. Schwartz та інші. Треба зазначити, що всі ці науковці, присвятили свої дослідження вивченню цивільно-правових проблем, які виникають у галузі спорту, в тому числі законодавчого закріплення та регулювання відносин у процесі створення й використання результатів інтелектуальної діяльності.

**Мета статті** – дослідити питання, які пов'язані з виникненням прав інтелектуальної власності у сфері спорту; розкрити проблеми, пов'язані з визнанням і визначенням нових об'єктів інтелектуальної власності, правовим регулюванням і належним захистом й тому числі й під час проведення національних і міжнародних спортивних змагань.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Дослідженням нормативно-правового договору у сфері фізичної культури та спорту в Україні на тепер присвячено дуже мало наукових робіт, які неповною мірою можуть висвітлити всі проблеми, що виникають у сфері спорту, зокрема під час визначення об'єктів права інтелектуальної власності й укладення ліцензійних договорів між суб'єктами правовідносин. Авторське право та суміжні права у сфері спортивної діяльності можуть виникати щодо таких об'єктів ІВ, як оригінальні художньо-спортивні твори, створені суб'єктами спортивної творчої діяльності, зокрема під час проведення та показу спортивних змагань, телерадіотрансляції й інших способів трансляції спортивних заходів, засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів, робіт і послуг, які використовуються в спорті (зокрема товарні знаки, спортивна та олімпійська символіка, найменування спортивного заходу, а саме використання словосполучення й символіки, техніки виконання бального танцю (фігури, порядок, схема тощо)), використання імені видатних спортсменів та епізодів з їхнього життя, зокрема, під час постановки сценаріїв і художніх спортивних фільмів.

Передусім зупинимося на розгляді такого об'єкта ІВ, як оригінальні художньо-спортивні твори. Такі визнані науковці, як О.В. Кохановська, О.Є. Харитонов, О.І. Харитонова, О.П. Орлюк, В.О. Бажанов, О.В. Дзера, М.В. Гордон, Е.П. Гаврилова, В.Я. Іонас, Р.О. Стефанчук, Ю.Л. Бошицький та інші, проводили дослідження, зокрема, правової природи договорів у сфері авторського права й суміжних прав, при цьому кожний мав свою думку щодо визначення терміна «твір». Водночас під час аналізу законодавства зарубіжних країн, практики розгляду справ Європейським судом з прав людини та основних положень вітчизняної доктрини можна дійти висновку, що для визначення терміна «твір» застосовуються різні

теоретичні та практичні аспекти. На наш погляд, до істотних ознак цього поняття можна зарахувати, по-перше, те, що результат діяльності автора має творчий характер, є новим та оригінальним, по-друге, такий результат повинен бути виражений в об'єктивній (матеріальній) формі в різних сферах діяльності. При цьому, згідно з п. 2 ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993, авторське право на твір виникає внаслідок його створення. Але «створити» його можна в голові людини, про це може знати виключно ця людина, для інших людей цей «твір» стане відомим тільки, коли він буде виражений в об'єктивній формі. Тому, на нашу думку, пропонуємо внести зміни до п. 1 ст. 437 ЦК України та викласти його в такій редакції: «Авторське право виникає з моменту створення твору та вираження його в об'єктивній формі».

Варто зазначити, що саме в «естетико-творчих» видах спорту твір може бути створено інтелектуальною працею учасників спортивно-творчої діяльності, або тренера, або хореографа, або спортсмена, або ними спільно. Наприклад, під час постановки нової хореографії для флешмобу в спортивних бальних танцях може виникати новий «твір», який створений автором-тренером або спільно з виконавцями цього танцювального флешмобу, оскільки, як правило, його можуть виконувати багато танцюристів-спортсменів. Змагання зі спортивного танцю, в тому числі з виконання флешмобу (колективного виконання танцю), проходять як на національному рівні, так і на міжнародному, а тому надання таким «творам» належного захисту прав інтелектуальної власності сьогодні є необхідною умовою. При цьому варто зауважити, що спортивний твір призначений для виконання спортсменом, як правило, під музичний супровід, переважно на змаганнях в «естетико-творчих» видах спорту, при цьому спортивний результат досягається одночасно зі створенням художнього образу у вигляді виконання технічних елементів з естетичним змістом, його фактичного відтворення та застосування нових форм (фігур) під час проведення спортивних змагань і показів.

У зв'язку з цим можна зробити висновок, що на практиці в «естетико-творчих» видах спорту може бути створений твір, якому нині не дано визначення, але він може бути захищений до об'єктів права інтелектуальної власності. На підставі цього можемо резюмувати про необхідність уведення авторського терміна як об'єкта права інтелектуальної власності – «спортивний твір». При цьому можна зазначити, що спортивний твір – це результат творчої діяльності тренера, і/або хореографа, і/або спортсмена (фізичної особи), який може бути створений як окремо кожним із них, так і спільно, який виражений в об'єктивній формі. З метою ефективної авторсько-правової охорони інтелектуальних прав, зокрема, у сфері спорту й удосконалення національного законодавства пропонується внести зміни шляхом доповнення ч. 1 ст. 433 ЦК України, де зазначені об'єкти авторського права назвати таким об'єктом, як спортивний твір. В Україні Наказом Міністерства молоді та спорту України від 27.01.2014 № 149 затверджено Порядок визнання видів спорту, включення їх до Реєстру визнаних видів спорту в Україні, порядок його ведення. Реєстр визнаних видів спорту в Україні – це упорядкована спеціалізована база даних про визнані в установленому порядку види спорту в Україні. Види спорту вважаються визнаними в установленому порядку: олімпійські види спорту,

неолімпійські та національні види спорту, види спорту інвалідів з ураженням опорно-рухового апарату, вадами зору, слуху та розумового й фізичного розвитку. Варто зазначити, що вищезазначені види спорту включаються до відповідних розділів Реєстру й вважаються визнаними в Україні після включення їх назв до Реєстру.

На нашу думку, доцільно внести до Реєстру визнаних видів спорту в Україні таке визначення, як «естетико-творчі» види спорту. Треба зауважити, що в разі затвердження нового виду спорту необхідно перевірити, щоб він відповідав необхідним характеристикам і тільки після проведення відповідних експертиз уповноваженими органами разом із Міністерством молоді та спорту України включати його до складу «естетико-творчих» видів спорту або виключати. У складі «естетико-творчих» видів спорту можуть бути й такі види, які включають в себе об'єкти інтелектуальної власності, разом із якими виникають майнові та немайнові права.

Правовою формою, що опосередковує різні способи розпорядження майновими правами інтелектуальної власності й урегульовує відносини сторін, є цивільно-правовий договір. Такі договори структуровані в окрему групу – главу 75 ЦК України [7, с. 1].

Якщо систематизація всіх цивільних договорів у ЦК України проведена за спрямованістю правового результату, як-от: договори про передання майна у власність чи користування, виконання робіт, надання послуг, то зазначена група договорів виокремлена за їх об'єктом (майновими правами інтелектуальної власності). Очевидно, що в такий спосіб підкреслюється специфіка як самих об'єктів, так і договорів, що опосередковують їх цивільний обіг [7].

Предметом договору про передання виключних майнових авторських прав можуть бути тільки виключні майнові права, які існують на момент укладення договору [8, с. 71].

Не можна не погодитися з твердженням Н.С. Кузнецової, що інститут договірної права в новому ЦК України, з огляду на його основні засади і принципи, ставить перед цивільно-правовою доктриною нові методологічні проблеми, які викликають необхідність творчого переосмислення поглядів і концепцій, що склалися за умови планового ведення господарства, зумовлюють потребу врахування позитивного зарубіжного досвіду, яка продиктована процесом приєднання України до європейських правових стандартів і тенденцією гармонізації українського законодавства з правом європейського співтовариства. Водночас розуміння цих принципів, їх адекватне й ефективне використання мають сприяти реалізації та захисту суб'єктивних прав учасників приватноправових відносин, формуванню стабільної судової практики в цій сфері [9, с. 10].

**Висновки.** Беручи до уваги вищевикладене, можна зазначити, що Україна бажає стати повноцінним членом Європейського Союзу, повноправним учасником світової ринкової економіки, а для цього треба не тільки розвивати економічний потенціал України, а й адаптувати національне законодавство до вимог світової ринкової економіки, в тому числі й у сфері інтелектуальної власності, яка є високим стимулом розвитку економіки в багатьох країнах світу. Для надійного захисту прав інтелектуальної власності Указом Президента України від 29.09.2017 № 299 створено Вищий суд з питань інтелектуальної власності з місцезнаходженням у місті Києві.

### Література

1. Кашапов Н.В. Регламентация интеллектуальных прав в сфере спорта: диссертация. Москва, 2010. С. 2. URL: <http://www.dissercat.com/content/reglamentatsiya-intellektualnykh-prav-v-sfere-sporta>.
2. Боднар Т.В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2005. С. 127.
3. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Цивільні правовідносини: монографія. Одеса: Фенікс, 2011. С. 213.
4. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-ХІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 39. Ст. 383 (зі змінами).
5. Рамазанова Т. К вопросу о способах защиты прав интеллектуальной собственности в Интернете. Підприємництво, господарство і право. 2012. № 9. С. 25–28.
6. Зеров К.О. Фіксація змісту веб-сторінки в мережі Інтернет як елемент здійснення права на захист авторських прав на твори, розміщені в мережі Інтернет. URL: <http://iadvocate.com.ua/fiksatsiya-zmistu-veb-storinky-v-merezhi-internet-yak-element-zdiysnennya-prava-na-zahyst-avtorskykh-prav-na-tvory-shho-rozmishheni-v-merezhi-internet/>.
7. Яворська О.С. Договори у сфері інтелектуального права: проблеми застосування чинного законодавства. URL: <http://aphd.ua/publication-166/>.
8. Бажанов В.О. Договірні правовідносини в авторському праві України: монографія. Львів, 2014. С. 71.
9. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова та інші; за ред. О.В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 10.

### Анотація

**Макода В. Є.** Теоретичні та практичні проблеми захисту інтелектуальної власності в спортивному середовищі. – Стаття.

У статті досліджуються питання, які пов'язані з виникненням прав інтелектуальної власності у сфері спорту. Розкриваються проблеми, пов'язані з визнанням і визначенням нових об'єктів інтелектуальної власності, правовим регулюванням і належним захистом у тому числі й під час проведення національних і міжнародних спортивних змагань. Для забезпечення прав та інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності у сфері спорту пропонується внести зміни до законодавства України.

*Ключові слова:* фіксація, докази, Інтернет, авторське право, вихідний код, спортивний твір.

### Аннотация

**Макода В. Е.** Теоретические и практические проблемы защиты интеллектуальной собственности в спортивной среде. – Статья.

В статье исследуются вопросы, связанные с возникновением прав интеллектуальной собственности в сфере спорта. Раскрываются проблемы, связанные с признанием и определением новых объектов интеллектуальной собственности, правовым регулированием и надлежащей защитой в том числе и во время проведения национальных и международных спортивных соревнований. Для обеспечения прав и интересов субъектов права интеллектуальной собственности в сфере спорта предлагается внести изменения в законодательства Украины.

*Ключевые слова:* фиксация, доказательства, Интернет, авторское право, исходный код, спортивное произведение.

### Summary

**Makoda V. Ye.** Theoretical and practical problems of the protection of intellectual property in the sports arena. – Article.

The article deals with issues that are related to the emergence of intellectual property rights in the field of sports. The problems which are associated with the recognition and definition of new objects of intellectual property, their civil regulation, the procedure for concluding license agreements and ensuring adequate protection, including during national and international sporting events, are disclosed. For proper functioning, provision of rights and interests of subjects of intellectual property rights in the field of sports, it is proposed to make some changes to the legislation of Ukraine.

*Key words:* fixation, evidence, Internet, copyright, source code, sporting work.